

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/2812,Konferencja-naukowa-PPS-Dlaczego-sie-nie-udalo-Warszawa-21-listopada-2008-r.html>
16.03.2026, 07:02

Konferencja naukowa „PPS. Dlaczego się nie udało?” – Warszawa, 21 listopada 2008 r.

21.11.2008

21 listopada 2008 r. w sali Stowarzyszenia Wolnego Słowa przy ulicy Marszałkowskiej 7 w Warszawie odbyła się konferencja zorganizowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie oraz gospodarza spotkania SWS, zatytułowana „PPS. Dlaczego się nie udało?” Konferencja składała się z trzech części: dwudziestominutowych referatów naukowych, dyskusyjnego panelu „historyczno-politologicznego” oraz panelu dyskusyjnego działaczy PPS z lat 1987-1990.

Na sali zgromadziło się około 100 osób (naukowców, studentów, dawnych działaczy opozycji, działaczy powojennego PPS). Obrady zaszczyliły swoją obecnością żona Jana Józefa Lipskiego Maria Lipska oraz jego siostra – wiceprezes IPN Maria Dmochowska.

Referaty wygłosiło dziewięciu naukowców. Prof. Stanisław Michałowski („PPS w okresie II Rzeczypospolitej Polskiej – sukcesy i porażki”) mówił m.in. o zaangażowaniu pepeesowców okresu międzywojnia w sprawy społeczne, o ich ogromnym udziale w wychowaniu młodzieży, a także o najważniejszej idei przyświecającej wszystkim działaniom PPS, o utrzymaniu i wzmocnieniu niepodległości państwa. Jedną ze słabości partii miały być niewielkie wpływy w środowiskach chłopskich.

Dr Waldemar Grabowski („PPS w Polskim Państwie Podziemnym”) przedstawił PPS w strukturach Delegatury Rządu na Kraj, Armii Krajowej i w Radzie Jedności Narodowej, omówił straty wojenne, kanały kontaktów z rządem na wychodźstwie, w tym opisał rolę łączników pepeesowskich.

Dr Janusz Marszałec („Przywódcy PPS-WRN przed wojskowymi sądami rejonowymi”) zreferował dzieje działaczy PPS, którzy nie zgodzili się na jakąkolwiek współpracę z komunistami, zarysował między innymi kwestię procesu Kazimierza Pużaka – przywódcy PPS-WRN.

Robert Spalek („Starcie wizji PPS w kraju 1944-1948”) powiedział o PPS jako potencjalnej alternatywie wobec Polskiej Partii Robotniczej i procesie jej ujarzmiania. Opisał próby odbudowania niezależnej PPS, które były podejmowane przez tradycyjne środowiska socjalistów, związane z Zygmuntem Żuławskim i Zygmuntem Zarembą. Przedstawił losy działaczy nie związanych przed wojną z ruchem socjalistycznym, ale łączących z nim nadzieję na możliwość przeciwstawienia się komunizmowi.

Profesorowie Andrzej Friszke („PPS na emigracji. Spory o strategię polskich socjalistów 1945-1980”) i Romuald Turkowski („Rola PPS w historii parlamentaryzmu polskiego na Wychodźstwie”) zreferowali szeroko wieloletnią i wielowątkową historię emigracyjnych socjalistów, zajmując się zarówno ich losami wewnętrznymi (losy Tomasza Arciszewskiego, Adama Ciołkosza), jak i dylematami politycznymi (m.in. niecodziennym mariażem emigracyjnych socjalistów z narodowcami).

Dr Rafał Chwedoruk („Odtworzenie i działalność PPS w Polsce 17 XI 1987–1990”), dr Łukasz Kamiński („Wrocławski PPS w materiałach SB 1987–1990”) oraz Jacek Pawłowicz („Działania operacyjne SB przeciw strukturom PPS 1987–1989”) mówili o próbach odbudowy i powołaniu PPS w latach 1987–1990, opisali dwa najważniejsze nurty ideowo-personalne (Jana Józefa Lipskiego i Piotra Ikonowicza), mówili szeroko o kontroli rodzącego się środowiska przez Służbę Bezpieczeństwa, a także o zastosowanych przez nią metodach operacyjnych (szczebel centralny w Warszawie oraz regionalny na przykładzie Wrocławia).

W drugiej części konferencji odbył się panel dyskusyjny z udziałem naukowców z Polskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (dr hab. Włodzimierz Brnacki, dr Rafał Chwedoruk, dr hab. Antoni Dudek, dr hab. Andrzej Friszke, prof. Stanisław Michałowski). Naukowcy odpowiadali na pytania: dlaczego socjaliści nie mieli szans na zachowanie oficjalnych struktur partyjnych w PRL, jaką rolę i znaczenie pełnili socjaliści w nielegalnej opozycji, dlaczego po 1989 r. socjaliści nie potrafili zjednoczyć się w prężną, aktywną partię, czy kolejne pokolenia socjalistów, reprezentowane przez tak znane postaci jak Józef Piłsudski, Józef Cyrankiewicz i Jan Józef Lipski, były reprezentantami tej samej, czy różnych tradycji, Czy wartości idei socjalistycznej były zakorzenione w świadomości społecznej PRL i jak objawiły się po 1989 r., czy bankructwo PRL kojarzyło się po 1989 r. z bankructwem lewicowości?

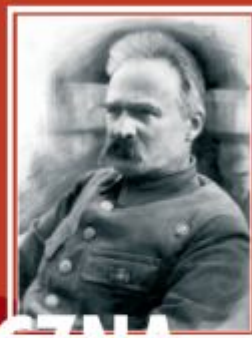
Panel trwał półtorej godziny, a zakres poruszanych problemów był różnorodny merytorycznie, jak i rozległy chronologicznie. Wśród wielu odpowiedzi, refleksji, opinii można było usłyszeć o ogromnym przywiązaniu Jana Józefa Lipskiego do autentycznej tradycji PPS, o nieudolnych, ale podejmowanych przez Józefa Cyrankiewicza próbach ocalenia resztek PPS podporządkowanej komunistom, a także o indywidualnej interpretacji idei socjalistycznej przez marszałka Józefa Piłsudskiego. Ponadto padły stwierdzenia, że po 1989 r. na mapie politycznej miejsce socjalistów zajęły środowiska Unii Demokratycznej, że idee socjalne zostały poświęcone dla reform gospodarczych, a Jacek Kuroń i Adam Michnik nie zdecydowali się na „podjęcie sztandaru socjalistycznego” wraz z Janem Józefem Lipskim, gdyż uznali za niezbędne poprzeć reformy Balcerowicza. Zastanawiano się nad zagadnieniem, czy po krachu „realnego socjalizmu” idee prawdziwego socjalizmu miały szansę zaistnienia w polskim społeczeństwie, ale na to pytanie nie udało się uzyskać jednoznacznej odpowiedzi.

W trzeciej części konferencji wzięli udział działacze PPS z lat 1987–1990 (Wojciech Borowik, Grzegorz Ilka, Jacek Pawłowicz, Józef Pinior). Ich wypowiedzi podzielone były na część wspomnieniową (relacje osobiste), jak i próbę oceny, a zarazem odpowiedzi na kluczowe pytanie postawione w tytule konferencji: PPS – dlaczego się nie udało? Z jednej strony wskazano na utylitarny, ideowy wymiar ówczesnej działalności kolejnego pokolenia pepeesowców, z drugiej – mówiono o wewnętrznych podziałach, kłótniach, nieporozumieniach, a także podkreślono istotną rolę Jana Józefa Lipskiego, którego śmierć spowodowała w rzeczywistości koniec PPS w Polsce, albowiem nie było innego charyzmatycznego polityka, który mógłby przejąć po nim tę rolę.

Wszystkie referaty, wystąpienia i wspomnienia zostały zapisane na taśmach cyfrowych, po uzupełnieniach, korektach i autoryzacjach zostaną przygotowane do wydania w ramach pokonferencyjnych tomów IPN.

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

POLSKA PARTIA SOCJALISTYCZNA

Dlaczego się nie udało?

- KONFERENCJA NAUKOWA •
- PANEL HISTORYCZNO-POLITOLOGICZNY •
- DEBATA O ODRADZANIU SIĘ PPS 1987-1990 •

Organizator:

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej w Warszawie

ORAZ

STOWARZYSZENIE WOLNEGO SŁOWA

Sala STOWARZYSZENIA WOLNEGO SŁOWA
ul. Marszałkowska 7 (między Pl. Zbawiciela a Pl. Unii Lubelskiej), 21 listopada 2008 r., godz. 10.00

PATRONI MEDIALNI:

TVP WARSZAWA

HISTORIA

WARSZAWA

Dr Tomasz Łabuszewski rozpoczyna konferencję

Wystąpienie prof. Stanisława Michałowskiego

Dr Waldemar Grabowski